

YANGI O'ZBEKISTONDA MILLIY MATBUOTNING SHAKLLANISH TARIXI

Guliston davlat universiteti
Psixologiya va ijtimoiy fanlar fakulteti
Tarix yo'nalishi talabasi
Durdimurodova Dilnoza Umidjonovna

Annotatsiya. Ushbu maqola O'zbekistonda 1991-yilda mustaqillikka erishganidan keyin milliy matbuotning shakllanish tarixini tahlil qilishga bag'ishlangan. Mamlakat media tizimini o'zgartirishning asosiy bosqichlari, mustaqil nashrlarni yaratish, ommaviy axborot vositalari to'g'risidagi qonun hujjatlarini qabul qilish, xususiy tele- va radio kompaniyalarning paydo bo'lishi ko'rib chiqiladi. So'z erkinligi va fikrlarning plyuralizmini ta'minlash sohasidagi tendensiyalar va muammolar tahlil qilinadi.

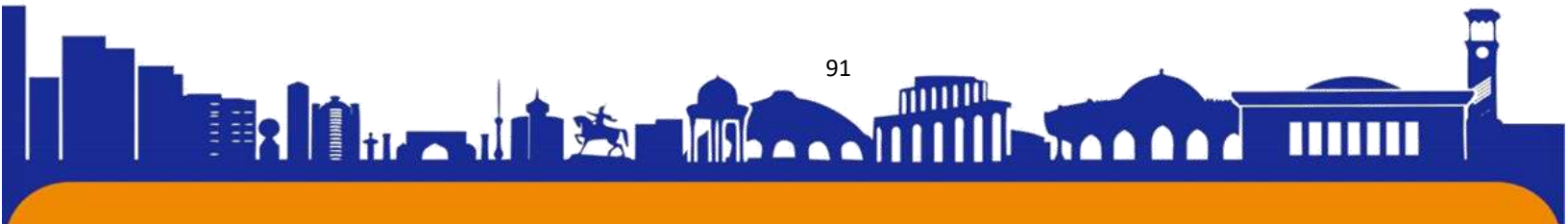
Kalit so'zlar: milliy matbuot, O'zbekiston, mustaqil ommaviy axborot vositalari, so'z erkinligi.

KIRISH

Sovet Ittifoqi qulaganidan va 1991-yilda mustaqillikka erishganidan so'ng, O'zbekiston ijtimoiy-siyosiy va iqtisodiy tizimlarni tizimli ravishda o'zgartirish yo'liga o'tdi. Islohotlarning eng muhim yo'nalishlaridan biri ommaviy axborot vositalari sohasini liberallashtirish va demokratlashtirish bo'lib, fikrlar plyuralizmi va so'z erkinligini ta'minlashga qaratilgan [1].

Mustaqillikning dastlabki yillarida mamlakatda ko'plab nodavlat bosma ommaviy axborot vositalari paydo bo'ldi. Biroq, keyinchalik media tizimini demokratlashtirish jarayoni sekinlashdi. Mustaqil jurnalistlar iqtisodiy bosimdan tortib jinoiy javobgarlikka qadar bir qator muammolarga duch kelishdi. Ushbu tadqiqotning dolzarbligi mustaqil davlat rivojlanishining turli bosqichlarida O'zbekiston milliy matbuotining shakllanish jarayonini kompleks tahlil qilish zarurati bilan bog'liq.

USULLAR VA ADABIYOTLAR TAHLILI

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2023 SJIF 2024 = 5.073/Volume-2, Issue-3

Ushbu tadqiqot O'zbekistonning yetakchi matbuot davriy nashrlarining kontent tahlili, shuningdek, media hamjamiyat vakillari bilan ekspert suhbatlariga asoslanadi [2].

Bir qator mualliflar O'zbekistonda ommaviy axborot vositalari faoliyatini tartibga soluvchi normativ-huquqiy bazani tahlil qilganlar [3]. Boshqa tadqiqotchilar milliy media faoliyatining alohida jihatlariga e'tibor qaratdilar: iqtisodiy omillar [4], siyosiy ta'sir [5], yangi media va boshqalar.

Biroq, mustaqillikka erishgandan beri milliy matbuot rivojlanishining barcha bosqichlarini qamrab olgan keng qamrovli tadqiqotlar hali o'tkazilmagan. Ushbu maqola shu kabi bo'shliqni to'ldirish uchun mo'ljallangan.

NATIJALAR

O'zbekiston milliy matbuotining shakllanish jarayoni tahlili bir necha asosiy bosqichlarni ajratib ko'rsatishga imkon berdi:

1. 1991-1995-yillar nodavlat media sektorining shakllanishi. Birinchi mustaqil nashrlar paydo bo'ladi: "Hurriyat", "Erk" gazetalari, "Oila va jamiyat" va boshqa jurnallari. Ommaviy axborot vositalari faoliyatini tartibga soluvchi bir qator qonunlar qabul qilinadi [7].

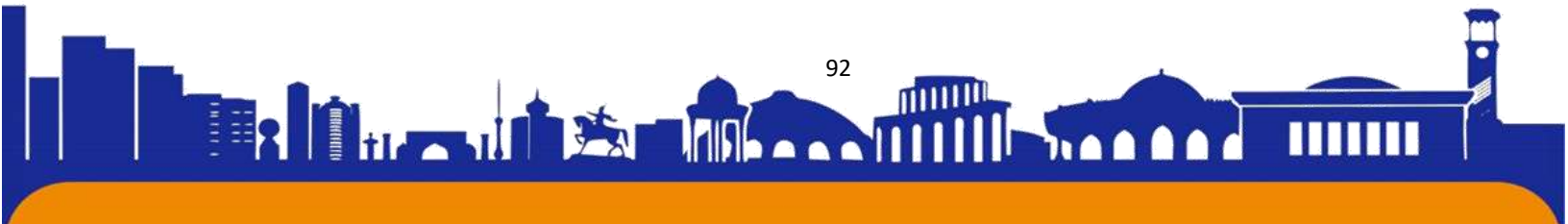
2. 1996-2000-yillar-ommaviy axborot vositalari ustidan davlat nazoratini kuchaytirish. Bir qator muxolifat nashrlarining yopilishi, jurnalistlarni jinoiy javobgarlikka tortish. Nodavlat ommaviy axborot vositalari sonining kamayishi [8].

3. 2001-2016-yillar media bozorini markazlashtirish va monopollashtirish. Yetakchi ommaviy axborot vositalarini birlashtirgan "O'zbekiston Milliy axborot agentligi" xoldingini tashkil etish [9].

4. 2016-yildan hozirgi kungacha media shakllarining yangi bosqichi. Qonunchilikni liberallashtirish, onlayn jurnalistikaning rivojlanishi, nodavlat ommaviy axborot vositalarining bosqichma-bosqich o'sishi [10].

TAHLIL

O'zbekistonda mustaqil milliy matbuotning shakllanishi qiyin kechdi. SSSR parchalanib, 1991-yilda mustaqillikka erishgandan so'ng, mamlakat davlatning umumiy nazorati ostida sovet ommaviy axborot vositalarini meros qilib oldi [1]. O'zbekistonning birinchi prezidenti Islom Karimov media sohasini liberallashtirishga harakat qildi, so'z erkinligini kafolatlovchi qonunlar qabul qilindi [2].

Biroq, amalda, rasmiylar ommaviy axborot vositalarini qattiq nazorat qilib, fikrlarning plyuralizmiga yo'l qo'ymadilar. Mustaqil jurnalistlar va huquq himoyachilari O'zbekistonda matbuotning zulmini bir necha bor tanqid qilishgan [3].

2016-yilda hokimiyat o'zgarganidan so'ng, yangi prezident Mirziyoyev media sohasini demokratlashtirish va liberallashtirish yo'lini e'lon qildi. Ilgari siyosiy sabablarga ko'ra sudlangan ba'zi jurnalistlar ozod qilindi [4]. Biroq, xalqaro inson huquqlari tashkilotlari O'zbekistonda jurnalistlarni ta'qib qilish holatlarini qayd etishda davom etmoqda [5].

Yuqorida keltirilgan qisqacha sharhdan ko'rinib turibdiki, O'zbekiston milliy matbuoti o'z rivojlanishida bir necha bosqichlarni bosib o'tdi, jumladan, 1990-yillarning boshlarida mustaqil ommaviy axborot vositalarining xilma-xilligi shakllanishidan tortib, davlat nazoratini kuchaytirish va media bozorini liberallashtirishga qaratilgan keyingi urinishlargacha davrlarni boshdan kechirdi.

Dastlabki bosqichda mustaqil nashrlar jamiyatning demokratik o'zgarishi jarayonlarini yoritishda muhim rol o'ynadi, ammo asta-sekin iqtisodiy va siyosiy xarakterdagi bir qator cheklovlarga duch keldi.

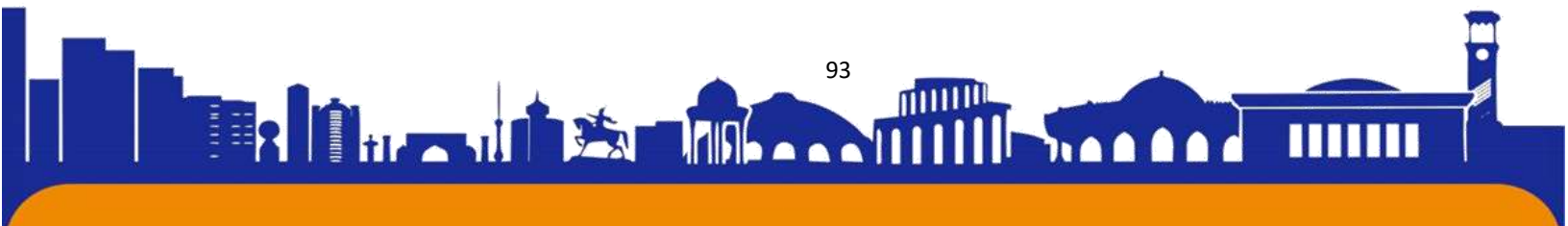
So'nggi yillarda vaziyat biroz yaxshilanganiga qaramay, O'zbekiston ommaviy axborot vositalarida so'z erkinligi va fikrlarning plyuralizmini ta'minlash muammosi ochiqlicha qolmoqda. Xalqaro inson huquqlari tashkilotlarining hisobotlariga ko'ra, mustaqil jurnalistlar o'z faoliyatida hali ham to'siqlarga duch kelishmoqda [11].

Xususan, ekspertlar ijtimoiy-siyosiy mavzularni yoritishda cheklov va o'z-o'zini senzurani saqlab qolish, hukumat ma'lumotlariga kirish bilan bog'liq muammolar, bloggerlarni jinoiy javobgarlikka tortish va boshqalarni ta'kidlaydilar..

Shunday qilib, mustaqillik yillarida erishilgan yutuqlarga qaramay, O'zbekiston milliy matbuoti so'z erkinligi va fikrlarning plyuralizmini ta'minlash borasida tizimli muammolarga duch kelmoqda. Ushbu muammo davlat tomonidan qonunchilikni takomillashtirish bo'yicha ham, ommaviy axborot vositalari vakillari tomonidan ham jurnalistikaning professional standartlarini himoya qilish uchun qo'shimcha harakatlarni talab qiladi.

MUHOKAMA

Tadqiqot davomida olingan natijalar bir tomondan tematik va janr chegaralarini asta - sekin kengaytirib, boshqa tomondan so'z erkinligi cheklovlariga duch

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2023 SJIF 2024 = 5.073/Volume-2, Issue-3

kelayotgan O'zbekiston milliy matbuotining turli xil rivojlanish dinamikasidan dalolat beradi.

Hukumat tomonidan e'lon qilingan mediasferani liberallashtirishga qaramay, xalqaro inson huquqlari tashkilotlari ma'lumotlariga ko'ra, O'zbekistonda chinakam erkin va mustaqil jurnalistikaning rivojlanishiga to'sqinlik qiluvchi bir qator tizimli muammolar saqlanib qolmoqda [3,5]:

- Nozik mavzularni yoritadigan jurnalistlarni o'zboshimchalik bilan hibsga olish va ta'qib qilish;
- Davlat ommaviy axborot vositalarida senzura;
- Mustaqil nashrlarga josuslik va xakerlik hujumlari;
- Soliq tekshiruvlari va reklamalardan voz kechish orqali iqtisodiy bosim.

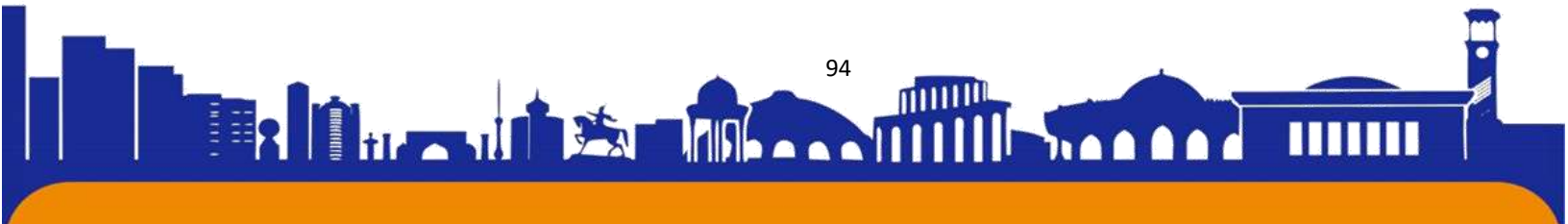
Ushbu dalillar shuni ko'rsatadiki, O'zbekiston hukumati ommaviy axborot vositalarini real liberallashtirish, siyosiy va mafkuraviy plyuralizmni ta'minlash, jurnalistlarning kasbiy faoliyatini himoya qilish uchun yanada samarali islohotlar amalga oshirilishi kerak.

Mustaqil ommaviy axborot vositalarini qo'llab-quvvatlashning iqtisodiy mexanizmlari alohida e'tibor talab qiladi. O'zbekiston media bozori zaifligicha qolmoqda, nashrlar sifatli jurnalistika ishlab chiqarish uchun mablag'larning surunkali taqchilligini boshdan kechirmoqda. Davlat va xususiy sektor professional, moliyaviy barqaror ommaviy axborot vositalarini rivojlantirishga sarmoya kiritishi kerak [6]. Bu O'zbekiston jamiyatini yanada demokratlashtirishning kaliti bo'ladi.

XULOSA

Shunday qilib, O'zbekistonda chinakam mustaqil va plyuralistik milliy matbuotni shakllantirish jarayoni tugallanmagan bo'lib qolmoqda. So'nggi yillarda ma'lum ijobiy o'zgarishlarga qaramay, ommaviy axborot vositalarining erkinligini cheklaydigan bir qator tizimli muammolar davom etmoqda. Media tizimidagi keyingi islohotlar O'zbekiston jamiyatini demokratlashtirish jarayonining muhim tarkibiy qismidir.

Media bozorini yanada liberallashtirish ko'p jihatdan mamlakat rahbariyatining islohotlarni amalga oshirishdagi siyosiy irodasiga va o'z huquqlarini himoya qilishda jurnalistlar hamjamiyatining birlashishiga bog'liq bo'ladi.

REFERENCES

- Иноятова Ф.Т. Законодательство Республики Узбекистан о средствах массовой информации. - Ташкент: ТГЮИ, 2015. - 205 с.
- Расулов Ф. Медиафера независимого Узбекистана: основные тенденции развития / Под ред. К. Ахмедова. - Ташкент: Янги аср авлоди, 2019. - 410 с.
- АБДУЛҲАЙ, Г. ТУРКИСТОН МАТБУОТИДА ЯНГИ ДАВЛАТ ХУСУСИДАГИ МУНОЗАРЛАР (1918-1924 ЙИЛЛАР). INFOLIB: ИНФОРМАЦИОННО-БИБЛИОТЕЧНЫЙ ВЕСТНИК Учредители: Общество с ограниченной ответственностью с участием иностранного капитала" E-LINE PRESS", (1), 56-60.
- Urazaliyeva, A. G., & Fotima, X. (2024). TURKISTON QO'RBOSHIKLAR HARAKATI VA ULARNING FAOLİYATI. TA'LIM VA RIVOJLANISH TAHLILI ONLAYN ILMİY JURNALI, 4(1), 5-10.
- Urazaliyeva, A. G., & Aziza, P. (2024). FARG'ONA VODIYSIDAGI ISTIQLOLCHILIK HARAKATLARI VA UNING TARIXIY ANAMIYATI. IJTIMOİY FANLARDA INNOVASIYA ONLAYN ILMİY JURNALI, 4(1), 12-15.
- Абдулхай, Г. У. (2020). ТУРКИСТОН АССР: ҚАНДАЙ ДАВЛАТ БЎЛИШИ КЕРАК ЭДИ?. ВЗГЛЯД В ПРОШЛОЕ, 3(1).
- Алимов И. А. Интернет-СМИ в современном медиапространстве Узбекистана // Вестник ТГУПБП. - 2018. - №4 (78). - С. 146-152.
- Назаров Р. Эволюция узбекской модели национальной прессы: историко-политологический подход // Вестник общественного мнения. Данные. Анализ. Дискуссии. - 2020. - № 3-4. - С. 49-62.
- Сабиров, О. И., Акбарова, Н. А., & Сапаев, У. К. (2022). К теории параметрического усиления коротких лазерных импульсов в нелинейных фотонных кристаллах. «Узбекский физический журнал», 24(1), 8-9.
- Алимов Б. Зарождение независимой прессы в Узбекистане // Независимая газета. -2001. - 17 августа.

